

**Uitvoeringsprogramma
Duurzaamheid
Gemeente Heusden
2009-2012**

Caspar Vriends
Projectmedewerker milieu
Oktober 2009

1	Uitvoeringsprogramma Duurzaamheid	3
1.1	Inleiding	3
1.2	Stimulering Lokale Klimaatinitiatieven (SLoK)	3
1.3	Milieuprogramma	3
2	Heusdens duurzaamheidsbeleid	5
2.1	Gemeentelijke ambities	5
2.2	Organisatorische borging	5
3	Gemeentelijke gebouwen	8
3.1	Eigen gebouwen, nieuwbouw	8
3.2	Eigen gebouwen, verbouw	8
4	Woningen	11
4.1	Nieuwbouw	11
4.2	Bestaande woningvoorraad	12
5	Utiliteitsgebouwen	16
5.1	Nieuwbouw	16
5.2	Bestaande gebouwen	16
6	Kwaliteit bodem, water en lucht	18
6.1	Kwaliteit bodem	18
6.2	Kwaliteit water	18
6.3	Kwaliteit lucht	18
7	Duurzame energie	20
8	Duurzaam inkopen	25
9	Bedrijventerreinen	26
10	Openbare verlichting	29
11	Gemeentelijk wagenpark, dienstreizen en woon-werkverkeer	30
12	Milieucommunicatie	32
12.1	Binnen de gemeentelijke organisatie	32
12.2	Naar burgers en bedrijven toe	32
13	Biodiversiteit	37
14	Mondiale solidariteit	38
	Bijlage 1 Financiële consequenties	39
	Bijlage 2 Projecten per team	40

1 Uitvoeringsprogramma Duurzaamheid

1.1 Inleiding

Het uitvoeringsprogramma duurzaamheid is gebaseerd op de duurzaamheidsagenda. Het geeft inzicht in de activiteiten/projecten die in de periode 2009-2012 worden uitgevoerd om de beoogde duurzaamheidsambities te vervullen.

De Duurzaamheidsagenda is opgezet rond de vier belangrijkste pijlers waarop de gemeente Heusden haar ambities wil realiseren, namelijk:

- Klimaat
- Biodiversiteit (incl. natuur en landschap)
- Kwaliteit van bodem, water en lucht
- Mondiale solidariteit.

Het uitvoeringsprogramma geeft concrete invulling aan deze pijlers voor 2009-2012. De vier duurzaamheids pijlers steunen op deelthema's. Elk deelthema wordt uiteengezet per hoofdstuk. In elk hoofdstuk wordt ten eerste het ambitieniveau van de gemeente aangegeven. Vervolgens wordt de huidige stand van zaken van lopende projecten kort aangegeven. Tenslotte worden de nog uit te voeren activiteiten puntsgewijs beschreven. Het betreft per activiteit de volgende punten:

- Doelstelling van de activiteit
- Aanpak om tot resultaat te komen
- Betrokken partijen intern en extern
- Planning van uitvoering
- Kosten van benodigde capaciteit van uren, financiën en eventuele externe kosten.

1.2 Stimulering Lokale Klimaatinitiatieven (SLoK)

Met de SLoK uitkering (Stimulering Lokale Klimaatinitiatieven) kan de gemeente de personeelskosten, het onderzoek, de communicatie en educatie ten behoeve van de uitvoering van klimaatbeleid gedurende 4 jaar financieren. De uitkering betreft een 50% cofinanciering. Dit houdt in dat de gemeente zelf verantwoordelijk is voor de dekking van de overige 50% in de vorm van de inzet van interne of externe uren. Externe uren kunnen ingehuurd worden bij particuliere adviesbureaus en bij de regionale milieudiensten. De subsidie voor de aangevraagde projecten (ca. €138.000) is reeds toegekend. In de meerjarenbegroting zijn de middelen om te komen tot de opgestelde duurzaamheidsambities reeds opgenomen.

1.3 Milieuprogramma

Volgens de Wet Milieubeheer heeft de gemeente de wettelijke verplichting elk jaar een milieuprogramma aan te bieden aan de VROM inspectie, dat is vastgesteld door de gemeenteraad. Hiervoor worden de taken aangegeven waarvoor de gemeente een wettelijke verplichting heeft. Het uitvoeringsprogramma komt in de plaats van het milieuprogramma.

Activiteiten milieuvergunningverlening 2010

De begrote kengetallen van activiteiten op het gebied van vergunningverlening Milieu voor 2010 staan in onderstaande tabel weergegeven.

Werkzaamheden	Aantal
Te verlenen vergunningen	12
Af te handelen meldingen ex art. 8.19 Wm	3
Af te handelen meldingen ex art. 8.40/8.44 Wm	52
Intrekkingen	1

Tabel 1: Begrote kengetallen activiteiten 2010

Externe veiligheid

2010 zal vooral in het teken staan van het borgen van externe veiligheid in de gemeentelijke processen. Zaken waaraan dan gedacht kan worden is het beheer van de risicokaart en het inbedden van externe veiligheid in de ruimtelijke processen. Verder wordt intern gekeken hoe alle disciplines die betrokken zijn bij veiligheid (rampenbestrijding, sociale veiligheid, brandveiligheid en externe veiligheid) beter gestructureerd kunnen worden; mogelijk door de vorming van een cluster veiligheid.

Bodem

Het bodembeleidsplan en het bijbehorende uitvoeringsprogramma 2007-2010 zijn bestuurlijk vastgesteld. In dit plan worden de taken en bevoegdheden van de gemeente Heusden beschreven en wordt ook de wijze weergegeven waarop de gemeente de beleidsruimte binnen deze taken invult.

Geluid

De gewijzigde Wet geluidhinder is op 1 januari 2007 in werking getreden. In het uitvoeringsprogramma behorende bij de geluidnota zijn de wettelijke taken gepland voor 2010.

Afval

De wettelijke taken en de taken vanuit het Afvalbeheerplan (diftar, inzameling plastic verpakkingsafval, etc.) worden uitgevoerd. In 2010 wordt een nieuw Afvalbeheerplan opgesteld.

Jaarverslag

In het jaarlijks op te stellen duurzaamheidsjaarverslag zullen de bereikte resultaten uit het uitvoeringsprogramma van de duurzaamheidsagenda en de bereikte resultaten op het gebied van milieuvergunningverlening en externe veiligheid worden gerapporteerd.

2 Heusdens duurzaamheidsbeleid

2.1 Gemeentelijke ambities

De ambitie van de gemeente Heusden is om een duurzame gemeente te zijn, waarin niet alleen aandacht is voor het 'hier' en 'nu', maar ook voor het 'daar' en 'later'.

De aandacht voor het hier en nu is toegespitst op duurzame gebiedsontwikkeling. Dit betekent dat de gemeente Heusden zorg draagt voor een omgeving waarin het prettig wonen, werken en recreëren is. De aandacht voor daar en later betekent dat de activiteiten vanuit de gemeente niet ten koste mogen gaan van onze huidige welvaart en van die in andere delen van de wereld of van toekomstige generaties.

Zoals ook in de Kadernota Subsidiebeleid is aangegeven zorgt een duurzame gemeente ervoor dat bij alle beleidsbeslissingen, projecten en activiteiten gezocht wordt naar een optimale balans tussen people, planet en profit. Door aandachtig een balans te vinden tussen het economische, het ecologische en het sociale krijgt één kant niet de overhand en worden de andere kanten niet ondergewaardeerd. In de Duurzaamheidsagenda ligt het accent op de ecologische aspecten, waarbij energiebesparing een cruciale rol vervult.

De ecologische aspecten van een duurzamer Heusden vinden hun neerslag in een duurzame gebiedsontwikkeling en de inzet op energiebesparende maatregelen en gedrag, zowel van de inwoners, het bedrijfsleven als de gemeente zelf.

De ambitie om een duurzame gemeente te zijn is per deelthema uitgewerkt. Het specificeren van ambities geeft duidelijkheid en richting in de uitvoering van de projecten en realisatie van de gemeentelijke ambities.

2.2 Organisatorische borging

De aansturing van het duurzaamheidsbeleid ligt bij de projectmedewerker milieu van het cluster Milieu, team OLOG. Voor realisatie van de ambities uit de duurzaamheidsagenda is het absoluut noodzakelijk dat de verantwoordelijkheid voor het duurzaamheidsbeleid breder (in een projectgroep of verdeeld over verschillende teams) of hoger (op managementniveau) neergelegd wordt in de organisatie. Met dit uitvoeringsprogramma wordt de verantwoordelijkheid hoger gelegd en verder verdeeld.

Om het duurzaamheidsbeleid te internaliseren in de gemeentelijke organisatie worden de doelstellingen van het beleid doorvertaald naar alle teams die met de uitvoering van het beleid te maken hebben en worden uren en middelen toegewezen aan de betrokken medewerkers. De toevoeging van een duurzaamheidsparagraaf in relevante beleidsstukken maakt duurzame overwegingen onderdeel van gemeentelijk beleid.

Financiering is eveneens een belangrijke voorwaarde. Het totale budget voor het uitvoeringsprogramma is voldoende gedekt door de SLoK uitkering en de meerjarenbegroting, zoals besproken in paragraaf 1.2. Binnen het totale budget kan met middelen geschoven worden tussen de verschillende projecten. Besparingen op energie kunnen op termijn ingezet worden voor nieuwe gemeentelijke bestedingen. In bijlage 1 staan de financiële consequenties weergegeven.

De taken en verantwoordelijkheden worden vastgelegd in werkprocessen. 'Duurzame taken' staan niet op zichzelf, maar zijn onderdeel van de voorkomende werkzaamheden. De uren

die nodig zijn voor de duurzaamheidsprojecten zoals opgenomen in dit uitvoeringsprogramma worden door de teammanagers ingepland in de teamplannen. In bijlage 2 staat aangegeven welke teams bij welke projecten betrokken zijn.

Samenwerken met andere gemeenten bij de uitvoering van projecten kan interessant en efficiënt zijn. Enkele projecten worden samen met andere gemeenten in regionaal verband uitgevoerd door de SRE milieudienst.

De projectmedewerker milieu toetst periodiek of alle afgesproken projecten en activiteiten worden gerealiseerd volgens planning. Interne communicatie over het duurzaamheidsbeleid naar de medewerkers moet bijdragen aan het vergroten van de interne bekendheid en draagvlak van het beleid. Voor het vergroten van het begrip en het draagvlak van duurzaamheid op de werkvloer is door Telos en de Provincie Noord-Brabant in juni 2009 een cursus gegeven over duurzame gebiedsontwikkeling, aansluitend op het project Geerpark.

Team ORGO, cluster communicatie, wordt betrokken bij de communicatie, zowel intern als extern. Externe partners in het bedrijfsleven (bijvoorbeeld Metal Valley), inwoners en/of wooncorporatie Woonveste en andere relevante partijen worden betrokken bij de uitvoering van het duurzaamheidsbeleid. Project Geerpark kan hierbij dienen als voorbeeld. Communicatie over thema's uit het uitvoeringsprogramma moet structureel en doelgroepgericht zijn. Er kunnen afspraken met de vertegenwoordigers van deze externe partijen gemaakt worden over mogelijkheden om gezamenlijk over de voor hen relevante thema's te communiceren. Voor een beschrijving van de projecten voor milieucommunicatie zie ook hoofdstuk 12.

Voor de organisatorische borging van het gemeentelijk duurzaamheidsbeleid voert Heusden in de periode 2009-2012 in ieder geval de activiteiten in onderstaand kader uit. Deze activiteiten worden onder dit kader nader toegelicht. De activiteiten voorzien van een * zijn opgenomen in de SLoK aanvraag.

Organisatorische borging:

1. Taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden vastleggen in werkprocessen, beleidsinstrumenten en werkplannen*
2. Invoeren duurzaamheidsparagraaf in relevante beleidsstukken
3. Monitoring klimaatbeleid (SLoK)*

1. Taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden vastleggen in werkprocessen, beleidsinstrumenten en werkplannen*

Doelstelling	Iedereen is bekend met de taken die zij moeten uitvoeren en de verantwoordelijkheden die zij dragen om het duurzaamheidsbeleid tot een succes te maken.
Aanpak	Taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden vastleggen in werkprocessen, beleidsinstrumenten en uren in werkplannen, zodat iedereen bekend is met de taken die zij moeten uitvoeren en de verantwoordelijkheden die zij dragen om het duurzaamheidsbeleid tot een succes te maken.
Betrokken partijen	Intern: team P&O is initiatiefnemer
Planning	2010-2011
Kosten	Eigen uren: 40 uur

2. Invoeren duurzaamheidsparagraaf in relevante beleidsstukken

Doelstelling	Doel van een duurzaamheidsparagraaf is om beleidsmedewerkers en bestuur uit te nodigen om duurzaamheidsaspecten mee te laten wegen bij beleid- en besluitvorming en deze afweging expliciet te verantwoorden in de collegevoorstellen. De richtlijn geeft een kader voor het beoordelen van de bijdrage die het voorgestelde beleid kan leveren aan de duurzame ontwikkeling van het ecologisch, economisch en sociaal-cultureel kapitaal in onze gemeente.
Aanpak	De duurzaamheidsparagraaf is de schakel waarin de vastgestelde ambities worden geoperationaliseerd. Per project/voorstel wordt in de ontwerpfasen nagedacht over de duurzaamheidsaspecten. In een zo vroeg mogelijk stadium moet rekening gehouden worden met de balans en onderlinge samenhang tussen people, planet, profit. Andere gemeenten dienen als voorbeeld. Voor Heusden wordt intern een instrument op maat gemaakt, dat door gebruik en ervaring groeit.
Betrokken partijen	Intern: Projectmedewerker milieu is initiatiefnemer en ORGO (communicatie)
Planning	2009
Kosten	Eigen uren: 40 uur

3. Monitoring Klimaatbeleid (SLoK)*

Doelstelling	Organisatieversterkende randvoorwaarden ten aanzien van energie en klimaatbeleid.
Aanpak	Periodiek (maandelijks) meten, jaarlijkse monitoring van de doelen en resultaten van de gemeentelijke klimaatprojecten. In het jaarverslag wordt jaarlijks de stand van zaken van lopende en afgeronde projecten aangegeven. De projectmedewerker milieu toetst periodiek of alle afgesproken projecten en activiteiten worden gerealiseerd volgens planning. Het ontwikkelen van een monitorinstrument kan uitbesteed worden.
Betrokken partijen	Intern: Projectmedewerker milieu is initiatiefnemer Extern: adviesbureaus
Planning	Voorjaar 2009-2012
Kosten	Eigen uren: 125 uur. Externe kosten: €2500,- voor projectbegeleiding en kennis extern bureau

3 Gemeentelijke gebouwen

Binnen de gemeentelijke gebouwen en voorzieningen kan de voorbeeldrol van de gemeente optimaal tot uitdrukking worden gebracht. Een belangrijke stap is reeds gezet, namelijk de inkoop van 100% groene stroom voor de gemeentelijke gebouwen; een stap die ook past binnen het gemeentelijk beleid rondom interne milieuzorg en duurzaam inkopen.

Er is een start gemaakt met het energiemangement voor gemeentelijke gebouwen in 2008 door het laten vervaardigen van energielabels. Het gemeentehuis in Vlijmen heeft een energielabel E, in Drunen is dat een energielabel G. Het gemeentehuis in Vlijmen krijgt daarnaast in 2009 een duurzaamheidslabel, waarmee in de komende jaren een extra slag in verduurzaming gemaakt kan worden.

3.1 Eigen gebouwen, nieuwbouw

Voor nieuw te bouwen gemeentelijke gebouwen heeft de gemeente de ambitie om energiezuinigere gebouwen te realiseren. De gemeente hanteert een met 50% verscherpte EPC voor nieuw te bouwen gemeentelijke gebouwen. Indien mogelijk wordt gekeken naar toepassingen uit het cradle to cradle concept.

Nieuwbouwgebouwen moeten voldoen aan een minimale Energie Prestatie Norm (EPN). Deze norm wordt uitgedrukt in de Energie Prestatie Coëfficiënt (EPC) en geeft aan hoe energiezuinig een gebouw is.

De centrale gedachte van de cradle to cradle filosofie is dat alle gebruikte materialen na hun leven in het ene product, nuttig kunnen worden ingezet in een ander product. Het verschil met conventioneel hergebruik is dat er geen kwaliteitsverlies is en geen restproducten die alsnog als afval behandeld moeten worden. Dit duurzaamheidsstreven dient ook een onderdeel van het duurzaamheidsbeleid te zijn.

3.2 Eigen gebouwen, verbouw

Voor de bestaande gemeentelijke gebouwen heeft de gemeente de ambitie om 4% energie per jaar te besparen én 100% opwekking en/of inkoop van duurzame energie.

Sinds 2007 koopt de gemeente 100% groene stroom in. Voor de voorgenomen verbouwingen aan de Voorste Venne en het Run worden Energie Prestatie Adviezen (EPA) uitgevoerd voor een verbetering van de energiehuishouding van de gebouwen. Het EPA is een maatwerkadvies dat de mogelijkheden voor energiebesparing voor een gebouw aangeeft, zoals het aanbrengen van isolatie of vervangen van de verwarmingsinstallatie. Vervolgens zal een uitvoeringsprogramma voor de adviezen van de EPA-onderzoeken opgesteld en uitgevoerd worden.

Voor de gemeentelijke gebouwen voert Heusden in de periode 2009-2012 in ieder geval de activiteiten in onderstaand kader uit.

Gemeentelijke gebouwen:

4. Duurzaamheidslabel voor gemeentehuis Vlijmen
5. Realiseren met een 50% verscherpte EPC bij gemeentelijke nieuwbouw*
6. EPA onderzoeken bij Voorste Venne en het Run*
7. Uitvoeringsprogramma adviezen EPA-onderzoeken*

4. Duurzaamheidslabel voor gemeentehuis Vlijmen

Doelstelling	De duurzame waarde van gemeentehuis Vlijmen bepalen en waar mogelijk verduurzamende maatregelen doorvoeren
Aanpak	Het duurzaamheidslabel geeft naast de energieprestatie ook inzicht in de aspecten milieu (water, materiaalgebruik), gezondheid, gebruikskwaliteit en de toekomstwaarde. Voor het gemeentehuis te Vlijmen wordt een maatwerkadvies uitgevoerd. Op basis van de bevindingen worden acties genomen om het gemeentehuis zo mogelijk te verbeteren op duurzaamheidsaspecten. Het project kent een hoge publiciteitswaarde. Doel is om deze communicatieve waarde maximaal te benutten.
Betrokken partijen	Intern: Projectmedewerker milieu is initiatiefnemer, team OOR en ORGO (communicatie) Extern: adviesbureaus
Planning	2009
Kosten	Eigen uren: 20 Externe kosten: De Duurzame Driehoek financiert de kosten voor een duurzaamheidslabel en een maatwerkadvies voor het gemeentehuis. Deze kosten worden gefinancierd uit het 'kwartje' (€0,25) dat de gemeente per inwoner bijdraagt aan de Duurzame Driehoek.

5. Realiseren met een 50% verscherpte EPC bij gemeentelijke nieuwbouw*

Doelstelling	Besparing van energie door 50% verlaagde Energie Prestatie Coëfficiënt bij nieuwe gemeentelijke gebouwen.
Aanpak	Een met 50% verscherpte EPC bij gemeentelijke nieuwbouw (per 1 januari 2009 is de EPC voor utiliteitsgebouwen met een kantoorfunctie 1,1 en sportfunctie 0,8) wordt gerealiseerd door de eis van een verscherpte EPC-norm in de planontwikkeling mee te nemen en in het bestek en het plan van eisen vast te leggen. Dit voor de nieuwbouw en aanbouw bij Die Heygrave, Onder de Bogen (en mogelijk ook de Brede School, de gemeentehuizen en Geerpark). Indien mogelijk wordt gekeken naar toepassingen uit het cradle to cradle concept.
Betrokken partijen	Intern: team OOR is initiatiefnemer, OOP, OLOG, Handhaving, Diensten en OWZ Extern: adviesbureaus
Planning	Aanvang eind 2009
Kosten	Eigen uren: 70 uur Externe kosten: €3500,- voor projectondersteuning

6. EPA onderzoeken bij Voorste Venne en het Run*

Doelstelling	Een overzicht van het energieverbruik en mogelijkheden voor energiebesparende maatregelen bij Voorste Venne en Het Run.
Aanpak	EPA onderzoeken Voorste Venne en Het Run laten uitvoeren door een extern adviesbureau. In een uitvoeringsprogramma worden de adviezen uitgevoerd.
Betrokken partijen	Intern: team OOR is initiatiefnemer, Sportbedrijf en OWZ Extern: adviesbureaus
Planning	2009-2010
Kosten	Eigen uren: 12 uur Externe kosten: €6000,- voor EPA onderzoeken

7. Uitvoeringsprogramma adviezen EPA onderzoeken*

Doelstelling	Adviezen uit de EPA onderzoeken daadwerkelijk uitvoeren
Aanpak	Energiebesparende maatregelen uit EPA onderzoeken opnemen in onderhoudsprogramma gemeentelijke gebouwen en opnemen in een uitvoeringsprogramma. De maatregelen worden meegenomen in het renovatieplan van de Voorste Venne.
Betrokken partijen	Intern: team OOR is initiatiefnemer, OWZ, Sportbedrijf, Handhaving en AVG
Planning	2009-2010
Kosten	Eigen uren: 40 uur Externe kosten zijn niet opgenomen.

4 Woningen

4.1 Nieuwbouw

Voor nieuwbouwwoningen heeft de gemeente de ambitie om energiezuiniger te bouwen. Dit houdt een realisatie in van een met 75% verscherpte EPC of energieneutrale woningen én de realisatie van een EPL van 7 tot 10 bij woningbouwprojecten met meer dan 200 woningen.

Een duurzaam en toekomstbestendig project begint bij een goede en op duurzaamheid gerichte stedenbouwkundige opzet van de locatieontwikkeling. Aspecten die daarbij een rol spelen zijn onder andere de energievoorziening, water en groen, leefbaarheid en het vervoersvraagstuk. In 1996 is er een nationale standaard ontwikkeld voor duurzaam bouwen. Het Nationaal Pakket Duurzaam Bouwen is een hulpmiddel om tot uniformiteit in duurzaam bouwen te komen. Dit pakket is bedoeld als handvat om op lokaal niveau, op basis van vrijwilligheid, afspraken te maken over de toepassing van duurzaam bouwen maatregelen. Het geeft de ontwerper procesmatige en inhoudelijke handreikingen om plannen toekomstbestendiger te maken.

In september 2000 heeft het college het convenant Duurzaam Bouwen regio 's-Hertogenbosch ondertekend en vastgesteld. Dit convenant heeft tot doel afspraken te maken tussen gemeenten en externe partijen volgens de Maatlat Duurzaam Bouwen als basisniveau. In de Maatlat Duurzaam Bouwen wordt een aantal basiseisen en keuzemaatregelen op het gebied van duurzaam bouwen genoemd. Wanneer aan deze voorwaarden wordt voldaan, kan een woning in aanmerking komen voor Groene Financiering (financiering tegen een gunstiger rentetarief).

In een notitie duurzaam bouwen zullen de voorwaarden voor duurzaam bouwen uitgewerkt en vastgelegd worden. Een aan te stellen coördinator duurzaam bouwen draagt verantwoordelijkheid voor de uitvoering en toetsing van de maatregelen. Voor het realiseren van energiezuinigere nieuwbouwwoningen wordt een implementatieproject voor GPR Gebouw of DPL voor Nieuwbouw uitgevoerd. GPR Gebouw is een toetsingsinstrument voor duurzaam bouwen. Met het model van DPL (Duurzaamheids Profiel op Locatie) kunnen gemeenten het duurzaamheidsprofiel van een wijk berekenen en vergelijken met andere wijken. De sterke en zwakke punten van een locatie worden zo zichtbaar. Met het instrument DPL kunnen afspraken worden vastgelegd, waarbij DPL ook het ontwerpproces kan begeleiden.

De gemeentelijke ambtenaren bouw -en woningtoezicht zullen bij de grondtransactie de EPC-berekeningen toetsen en toezicht houden op de EPN van de bouwvergunningen.

In Heusden zijn nieuwbouwwoningen gepland in onder meer Geerpark, De Grassen en in het Centrumplan Vlijmen. Het verdient aanbeveling om vroegtijdig randvoorwaarden te stellen aan de energieprestaties van de nieuwbouwwoningen. De wettelijke Energie Prestatie Norm¹ (EPN) voor nieuwbouwwoningen wordt stapsgewijs aangescherpt. De EPN is anno 2009 nog 0,8, maar gaat naar 0,6 in 2011 en naar 0,4 in 2015. Uiteindelijk mogen nieuwbouwwoningen vanaf 2020 geen CO2 meer uitstoten (energie neutraal).

Wat de Energie Prestatie Norm voor gebouwen betekent, is de Energie Prestatie op Locatie (EPL) voor een hele wijk. De EPL geeft inzicht in de mogelijkheden om het fossiele brandstofverbruik van een nieuwbouwlocatie optimaal te verlagen. De EPL is een getal tussen 0 en 10 waarbij 10 staat voor de ideale situatie waarin geen fossiele brandstoffen

¹ De Energie Prestatie Norm (EPN) is de energienorm die gesteld is door het ministerie van VROM voor nieuwbouwwoningen. De Energie Prestatie Coëfficiënt (EPC) is de berekening van de energieprestatie voor een specifiek gebouw.

meer worden verbruikt. Bij de aanleg van een gas- en elektriciteitsnet op een nieuwbouwlocatie waar een wettelijk vereiste EPN wordt gerealiseerd en de gebouwen zijn voorzien van een CV-ketel bedraagt de EPL 6.

De gemeente gaat woningen met een 25% verscherpte EPC (0,0 tot 0,4) en een EPL van 8 tot 9 bij woningbouwproject Geerpark realiseren. De duurzame woonwijk Geerpark is een proeftuinproject voor de provincie Noord-Brabant met ambitieuze duurzame doelstellingen, zoals CO₂-neutraal en innovatieve bouwtoepassingen. Voor woningen in De Grassen geldt een EPC van 0,3 en voor woningen in het centrumplan Vlijmen een EPC van 0,2. Bovendien wordt bij het ontwerp van nieuwbouwplannen waar mogelijk het cradle to cradle concept toegepast.

4.2 Bestaande woningvoorraad

Voor de bestaande woningvoorraad heeft de gemeente de ambitie om de energetische kwaliteit, uitgedrukt in het Energielabel, te verbeteren met gemiddeld 2% per jaar.

In de meeste gemeenten is ongeveer een derde van de CO₂-uitstoot toe te rekenen aan de bestaande huur- en koopwoningen. Binnen de bestaande woningen wordt over het algemeen zoveel energie verspild, dat investeringen in bijvoorbeeld na-isolatie binnen enkele jaren veel geld opleveren. Ook kan door verscheidene maatregelen het comfort flink verbeteren.

Voor het realiseren van energiezuinigere bestaande woningen wordt een implementatieproject voor GPR of DPL voor bestaande bouw uitgevoerd. Enkele medewerkers hebben reeds een introductie cursus gevolgd voor toepassing van het GPR instrument. Tevens wordt naar energiebesparing bij monumentale gebouwen in Heusden-Vesting gekeken. Er wordt gekeken naar wat de mogelijkheden zijn voor na-isolatie voor het specifieke, monumentale karakter van de gebouwen en welke opties energetisch rendabel zijn. Daarnaast zal door communicatie het toepassen van groene daken/gevels gestimuleerd worden, hetgeen kan bijdragen aan energiebesparing. De communicatie naar burgers toe over milieubesef en daaraan gerelateerde energiebesparing is verder uiteengezet in hoofdstuk 12.

Aangaande nieuwbouw en bestaande woningen voert Heusden in de periode 2009-2012 in ieder geval de activiteiten in onderstaand kader uit.

Woningen:

8. Implementatietraject GPR en DPL voor nieuwbouw*
9. Opleiding en training EPC handhaving*
10. Toetsing en handhaving EPC berekeningen woningbouw*
11. Opstellen van een standaard voor duurzaam bouwen en vastleggen in werkprocessen

12. GPR/DPL bestaande bouw (naar een duurzame voorraad)*
13. Energiebesparing bij monumentale gebouwen (na-isolatie)*
14. Stimuleren van toepassen van groene daken/gevels door communicatie*

8. Implementatietraject meetinstrument GPR en/of DPL voor nieuwbouw*

Doelstelling	Het realiseren van energiezuinigere nieuwbouwwoningen: <ul style="list-style-type: none">- Realiseren van woningen met een 25 % verscherpte EPC- Realiseren van een EPL van 8 tot 9 bij woningbouwprojecten met meer dan 200 woningen.
Aanpak	Ter opvolging van een introductie cursus Werken met GPR en DPL wordt dit meetinstrument toegepast op een specifiek nieuwbouwproject, bijv. De Grassen. Het meetinstrument GPR voor duurzaam bouwen kan toegepast worden op specifieke gebouwen. Het meetinstrument DPL (Duurzaamheids Profiel op Locatie) kan afspraken op het niveau van straten tot hele woonwijken vastleggen. De resultaten van deze pilot bepalen of overgegaan wordt tot de aanschaf van een licentie en regulier gebruik van het instrument.
Betrokken partijen	Intern: team OLOG is initiatiefnemer, Diensten, OOR, AVG (prestaties vastleggen bij gronduitgifte) en OOP Extern: adviesbureau W/E adviseurs
Planning	2009-2010
Kosten	Eigen uren: 67 uur (9 personen) Externe kosten: €5000,- voor de cursus en kennis extern bureau

9. Opleiding en training EPC handhaving*

Doelstelling	EPC handhaven bij woningen
Aanpak	Regionale praktijkgerichte cursussen (in samenwerking met SenterNovem) waarbij gemeentelijke ambtenaren bouw- en woningtoezicht leren waar ze op moeten letten in de toetsing van de EPC-berekeningen en in de handhaving van de EPC op de bouwplaats bij nieuwbouw. Cursus mede op basis van regionale ervaringen in EPC-handhaving. Bevat zowel theorie als praktijk (bezoek bouwplaats, begeleide handhaving).
Betrokken partijen	Intern: team Handhaving is initiatiefnemer, Diensten Extern: adviesbureaus
Planning	2009-2010
Kosten	Eigen uren: 24 uur; (6 personen x 4 uur) Externe kosten: €3000 voor de cursus

10. Toetsing en handhaving EPC berekeningen woningbouw*

Doelstelling	Toetsing en handhaving EPC berekeningen woningbouw
Aanpak	EPC controles op de bouwplaats laten uitvoeren door team Handhaving. Hier wordt een plan van aanpak voor opgesteld. De ervaringen/resultaten worden teruggekoppeld en opgenomen in een rapport en meegenomen in het bouwkwaliteitsplan. Middels deze monitoring wordt de prestatie toetsing van EPC berekeningen en toezicht op de EPN op de bouwplaats bij 40% van de bouwvergunningen bereikt. Dit houdt in dat 50% van de lichte bouwvergunningen, ongeveer 200 stuks, vooraf wordt getoetst en achteraf wordt gecontroleerd.
Betrokken partijen	Intern: team Handhaving is initiatiefnemer, Diensten Extern: adviesbureaus
Planning	2009-2010
Kosten	Eigen uren: 58 uur Externe kosten: €1600 voor projectbegeleiding en uitvoering

11. Opstellen van een standaard voor duurzaam bouwen en vastleggen in werkprocessen

Doelstelling	Uniformiteit en kennisdeling in duurzame nieuwbouw bevorderen
Aanpak	In het convenant Duurzaam Bouwen regio 's - Hertogenbosch zijn in september 2000 intentieafspraken vastgelegd voor nieuwbouw. Het betreft afspraken voor energieverbruik, integraal waterbeheer en hout uit duurzaam beheerde bossen. Deze afspraken zijn concreet in checklisten vastgelegd. Deze afspraken moeten uitgewerkt worden in een notitie duurzaam bouwen en opgenomen worden in werkprocessen, o.a. bij bouwaanvragen en verankerd worden in juridische regels; vastleggen in bouwverordening. Vervolgens moeten de bouwaanvragen getoetst worden aan de gestelde afspraken.
Betrokken partijen	Intern: team OLOG is initiatiefnemer, OOR (i.v.m waterbeheer), Diensten en Handhaving
Planning	2010
Kosten	Eigen uren: 60 uur

12. GPR of DPL bestaande bouw (naar een duurzame voorraad)*

Doelstelling	Het stimuleren van energiebesparing van bestaande woningen, door het verbeteren van de energetische kwaliteit van de woningvoorraad, uitgedrukt in een energielabel, met gemiddeld 2% per jaar.
Aanpak	Voor specifieke bestaande woningen en de omgeving kunnen de meetinstrumenten GPR en DPL ingezet worden om energiebesparing te stimuleren en faciliteren. Het meetinstrument GPR voor duurzaam bouwen kan toegepast worden op specifieke bestaande woningen. Met het meetinstrument DPL (Duurzaamheids Profiel op Locatie) kunnen afspraken op het niveau van straten tot hele woonwijken vastgelegd worden. Daarbij kan DPL voor renovatieprojecten worden ingezet in samenwerking met wooncorporatie Woonveste.
Betrokken partijen	Intern: Projectmedewerker milieu is initiatiefnemer, Diensten, OOP, OOR, OLOG en ORGO (communicatie, voorlichting) Extern: adviesbureau W/E adviseurs
Planning	2010
Kosten	Eigen uren: 67 uur; (9 personen) Externe kosten: €5000 voor projectbegeleiding en kennis extern bureau

13. Energiebesparing bij monumentale gebouwen*

Doelstelling	Energiebesparing bij monumentale gebouwen (Heusden-Vesting), door verbeteren van de energetische kwaliteit van de woningvoorraad, uitgedrukt in het Energielabel, met gemiddeld 2% per jaar.
Aanpak	Uitvoeren onderzoek energiebesparing bij monumentale gebouwen (een mogelijkheid is na-isolatie) en de implementatie van de bevindingen.
Betrokken partijen	Intern: team OLOG is initiatiefnemer, Diensten, OOP en OOR Extern: adviesbureaus
Planning	2011
Kosten	Eigen uren: 50 uur Externe kosten: €6500 voor projectbegeleiding en kennis extern bureau

14. Stimuleren van toepassen van groene daken en/of gevels door communicatie*

Doelstelling	Inwoners bekend maken met de mogelijkheden van energiebesparing, door het toepassen van groene daken en/of gevels
Aanpak	Campagne en eventueel bijeenkomsten over energiebesparing (en duurzame energie) voor burgers. De Welstandsnota moet worden aangepast voor het inpassen van groene daken en/of gevels.
Betrokken partijen	Intern: team OLOG is initiatiefnemer, ORGO (communicatie), OOR (waterhuishouding) en FO (informatie over bestemmingsplannen en algemene informatie) Extern: adviesbureaus
Planning	2011
Kosten	Eigen uren: 40 uur Externe kosten: €1000,- voor projectbegeleiding door en kennis van een extern bureau

5 Utiliteitsgebouwen

5.1 Nieuwbouw

Voor nieuwe utiliteitsgebouwen heeft de gemeente de ambitie om energiezuiniger te bouwen. Dit betekent de realisatie van utiliteitsgebouwen met een 25% verscherpte EPC.

Utiliteitsbouw beslaat alle bouwwerken die geen woonbestemming hebben zoals kantoren, scholen, garages en sportgebouwen. De energieprestatie-eisen worden vastgelegd in het Bouwbesluit. Per 1 januari 2009 zijn de EPC's voor utiliteitsgebouwen als volgt:

- Bijeenkomstfunctie: 2,0
- Celfunctie: 1,8
- Gezondheidszorgfunctie niet klinisch: 1,0
- Gezondheidszorgfunctie klinisch: 2,6
- Kantoorfunctie: 1,1
- Verwarmde logiesfunctie niet gelegen in een logiesgebouw: 1,4
- Logiesfunctie gelegen in een logiesgebouw: 1,8
- Onderwijsfunctie: 1,3
- Sportfunctie: 1,8
- Winkelfunctie: 2,6

Op de nieuwe gemeentewerf in Drunen zijn diverse duurzaamheidsmaatregelen uitgevoerd. Zo zijn er energiebesparende, isolerende en emissiereducerende maatregelen getroffen en wordt regenwater hergebruikt. Voor sporthal Onder de Bogen worden de uitbreidingsmogelijkheden bekeken en daarbinnen de sportfunctie die het complex kan vervullen voor het d'Oultremontcollege.

5.2 Bestaande gebouwen

Voor de bestaande utiliteitsgebouwen heeft de gemeente de ambitie om de energetische kwaliteit, uitgedrukt in het Energielabel, te verbeteren met gemiddeld 2% per jaar.

Bij diverse gemeentelijke sportlocaties zijn plannen in ontwikkeling om energiebesparende maatregelen te treffen. Bij cultureel centrum de Voorste Venne worden de mogelijkheden voor renovatie of groot onderhoud verkend. Voor het sportcentrum Die Heygrave worden tevens de renovatiemogelijkheden en/of uitbreiding onderzocht.

In de zomer van 2009 is de ministerraad akkoord gegaan met maatregelen ter bestrijding van de economische crisis. Dit crisispakket omvat ook maatregelen voor het verbeteren van het binnenklimaat van bestaande scholen in combinatie met het aanbrengen van energiebesparende maatregelen. Dit pakket is niet toereikend om alle scholen aan te pakken. Op lokaal niveau zullen keuzes moeten worden gemaakt om de financiële middelen uit het crisispakket aan te wenden voor de verbeteringen op het gebied van binnenklimaat en energiebesparing.

Voor het primair onderwijs zal de gemeente Heusden met de betrokken schoolbesturen en scholen afstemming plegen over het toepassen van grote en kleine maatregelen welke in de stimuleringsregeling zijn benoemd, zoals vervanging van HR-ketels, isolatie, balansventilatie en installeren van thermostatische kranen. De regeling blijft beperkt tot uitvoering in 2010.

Aangaande bestaande gebouwen voert Heusden in de periode 2009-2012 in ieder geval de activiteit in onderstaand kader uit.

Bestaande gebouwen:

15. Verbetering van binnenklimaat en toepassen van energiebesparing in schoolgebouwen

15. Verbetering van binnenklimaat en toepassen van energiebesparing in schoolgebouwen

Doelstelling	Verbetering binnenklimaat en energiebesparing bij schoolgebouwen, door naar voren halen van onderhoudsmaatregelen, zijnde met name vervanging van HR-ketels, isolatie, balansventilatie en installeren van thermostatische kranen.
Aanpak	Uitvoeren van een zogenoemd energie- en binnenmilieu-advies (EBA), gebaseerd op het energieprestatie-advies (EPA) voor utiliteitsgebouwen. Deze advisering dient ter ondersteuning van de verbetering van de energie-efficiency van bestaande huisvesting en leidt in 2010 tot een zo optimaal mogelijke implementatie.
Betrokken partijen	Intern: team OWZ is initiatiefnemer, OOR Extern: schoolbesturen en scholen, basismateriaal van Asset, adviesbureau en uitvoeringsorganisaties
Planning	2009 – 2010
Kosten	Eigen uren: 120 uur Externe kosten: circa € 2000, voor EBA per basisschool (BRIN-nummer), uitvoeringskosten nog te bepalen na deze advisering

6 Kwaliteit bodem, water en lucht

De kwaliteit van bodem, water en lucht vormt één van de pijlers van de duurzame ambities van de gemeente. De stand van zaken voor deze pijler wordt hieronder weergegeven.

6.1 Kwaliteit bodem

De bodem is de basis van allerlei maatschappelijke activiteiten, zoals wonen, werken en recreëren. Deze activiteiten stellen eisen aan de kwaliteit van de bodem. Om deze diverse vormen van bodemgebruik in de toekomst mogelijk te houden willen we de bodem beschermen, beheren en waar nodig schoonmaken.

Koude Warmte Opslag (KWO) is een duurzame manier om klimaatsystemen voor gebouwen op te zetten. Middels de temperatuur van het grondwater kunnen panden gekoeld en verwarmd worden. Het grondwater heeft een constante temperatuur. Van dit grondwater kan een paar graden afgenomen worden of toegevoegd worden. Dit kleine temperatuurverschil kan omgezet worden tot een degelijk en betrouwbaar klimaatsysteem. Bij gemeentelijke bouwprojecten wordt al nagegaan in hoeverre KWO-systemen tot de mogelijkheden behoren. Bovendien wordt bij particuliere projecten KWO gestimuleerd door voorlichting te geven.

In een kennistraject voor Koude Warmte Opslag wordt een verdieping gezocht in de informatievoorziening van (technische) ontwikkelingen en financieringsconstructies. Mogelijke toepassing van grootschalige KWO in Centrumplan Vlijmen wordt hierin meegenomen. Daarnaast wordt een plankaart van kansen voor KWO binnen de gemeente opgesteld. Hierbij wordt aandacht geschonken aan de keuze van een open of gesloten systeem. In hoofdstuk 7 Duurzame energie worden de genoemde activiteiten nader uitgewerkt.

6.2 Kwaliteit water

In 2006 is gestart met het opstellen van het gemeentelijk waterplan. Hierin is het gemeentelijk waterbeleid vormgegeven. In december 2008 heeft de gemeenteraad het waterplan beleidsmatig vastgesteld. Onderwerpen die in het gemeentelijk waterplan aan de orde komen zijn: Europese Kaderrichtlijn Water, baggeren, onkruidbestrijding, riolering, duurzamer omgaan met (afval)water en water in RO processen. Ter invulling van die onderwerpen worden in 2009 een 14-tal projecten uitgevoerd. Deze projecten krijgen hun vertaling qua uitvoering en financiering in het Verbreed Gemeentelijk Rioleringsplan.

In de waterwingebieden ten zuiden van Vlijmen/Nieuwkuijk (ongeveer 10% van het te onderhouden grondgebied) worden de groenvoorzieningen en verhardingen sinds 2007 volledig chemievrij onderhouden. In 2008 werd 25 procent van het te onderhouden grondgebied chemievrij onderhouden. In het kader van de Duurzame Driehoek is in het voorjaar van 2009 een intentieverklaring getekend om in 2010 te stoppen met het gebruik van chemische onkruidbestrijdingsmiddelen op verhardingen. In 2009 is het chemievrij onderhouden grondgebied uitgebreid naar 50% en in 2010 wordt dit uitgebreid naar 100%.

6.3 Kwaliteit lucht

Luchtkwaliteit, en dan met name een hoge concentratie fijnstof, heeft directe negatieve gevolgen voor de gezondheid. Anders dan de CO₂-uitstoot, die vooral mondiale gevolgen heeft in termen van klimaatverandering, is fijnstof een lokaal probleem dat zich vooral voordoet rond drukke wegen en intensieve veehouderijen (met name pluimvee). Het

terugdringen van het gebruik van fossiele brandstoffen biedt een oplossing voor beide problemen, maar daarnaast zijn er specifieke maatregelen mogelijk die de luchtkwaliteit ter plaatse verbeteren. Het doel is niet het terugdringen van de concentraties fijnstof tot onder de norm. Aangezien ook beneden de grenswaarden sprake blijft van negatieve gezondheidseffecten moet het streven erop gericht zijn de concentraties zo ver mogelijk te minimaliseren als economisch verantwoord is.

In het najaar van 2008 is een Milieu Efficiency Scan (MES) van het eigen wagenpark uitgevoerd. De transitie van fossiele brandstoffen naar alternatieve brandstoffen, zoals aardgas, draagt bij aan een verbetering van de luchtkwaliteit. In hoofdstuk 11 is de MES verder uitgewerkt.

Om de doorstroming op de A59 te bevorderen wordt de op- en afslagenstructuur en het onderliggende wegennet grondig aangepast conform de resultaten van de Corridorstudie A59. Met name het opheffen van de op- en afrit Vlijmen zal een gunstige invloed hebben op de luchtkwaliteit in het centrum van Vlijmen.

Langs de A59 worden in 2010 geluidsschermen geplaatst waarbij enkele schermen zullen worden opgehoogd met luchtzuiverende cassettes.

Het fietsgebruik wordt verder gestimuleerd door maatregelen in de openbare ruimte, zoals in het Regionale Fietsplan opgenomen.

Onderzocht wordt of het in de gemeente Heusden noodzakelijk en/of wenselijk is om routing van vrachtverkeer of milieuzones voor vrachtwagens in te voeren.

In het Groenstructuurplan wordt de positieve invloed van bomen en struiken op de luchtkwaliteit meegewogen bij de keuze waar welke soorten worden aangeplant.

7 Duurzame energie

De gemeente heeft de ambitie om 10% (met een minimum van 5%) van de energie die binnen de eigen gemeentegrenzen wordt gebruikt, ook duurzaam op te wekken en te leveren via grootschalige en/of collectieve opties zoals windenergie, energie uit biomassa, energie uit waterkracht of warmte koudeopslag.

De Gemeente Heusden wil haar bijdrage leveren aan de vermindering van de uitstoot van broeikasgassen waaraan de Nederlandse overheid zich verbonden heeft. Daarbij zetten we maximaal in op energiebesparing en de verschuiving van fossiele brandstoffen naar duurzame energiebronnen. Het gestelde gemeentelijke ambitieniveau geeft geen gespecificeerde verdeelsleutel voor duurzame energiebronnen. Onderzoek en beleid moeten uitwijzen wat mogelijk en rendabel is binnen de gemeente.

Aangaande duurzame energie voert Heusden in de periode 2009-2012 in ieder geval de activiteiten in onderstaand kader uit.

Duurzame energie:

16. Beleid voor windenergie opstellen*
17. Randvoorwaarden opstellen wind en zonne-energie Metal Valley terrein*
18. Verkenning van mogelijkheden KWO binnen gemeente Heusden*
19. Opstellen energievisie bij nieuwbouwwijk De Grassen en bij centrumplan Vlijmen*
20. Onderzoek naar energie levering door de bedrijven van Metal Valley voor de ontwikkeling van de nieuwbouwlocatie Dillenburg*
21. Onderzoek en uitvoeren energiemangement*
22. Uitvoering kleine windmolens*
23. Energiebesparing pompemaal en rioolzuiveringsinstallatie*
24. Duurzame verwerking gemeentelijke biomassastromen*

16. Beleid voor windenergie opstellen*

Doelstelling	Beleid voor windenergie opstellen door mogelijkheden windenergie beleidsmatig te verankeren. Het streven is om 10% (met een minimum van 5%) van de energie die binnen de gemeentegrenzen wordt opgewekt en geleverd via grootschalige en/of collectieve opties (wind, biomassa, waterkracht, KWO) te realiseren.
Aanpak	Het inventariseren van informatie over windenergie. Deze informatie wordt gebruikt om windenergiebeleid op te stellen.
Betrokken partijen	Intern: team OLOG is initiatiefnemer
Planning	2009
Kosten	Eigen uren: 60 uur

17. Randvoorwaarden opstellen wind- en zonne-energie Metal Valley terrein*

Doelstelling	Mogelijkheden van windenergie en zonne-energie op het Metal Valley terrein ondersteunen, door randvoorwaarden op te stellen voor toepassing van wind- en zonne-energie. Het streven is om 10% (met een minimum van 5%) van de energie die binnen de gemeentegrenzen wordt opgewekt en geleverd via grootschalige en/of collectieve opties (wind, biomassa, waterkracht, KWO) te realiseren.
Aanpak	De randvoorwaarden voor toepassing van wind- en zonne-energie op het Metal Valley terrein worden vastgelegd in het bestemmingsplan en nieuwe initiatieven worden getoetst aan de praktijk. De implementatie van windenergie wordt zover mogelijk ondersteund.
Betrokken partijen	Intern: Taskforce Bedrijventerreinen (OLOG, OOP, FO) is initiatiefnemer Extern: adviesbureaus
Planning	2010
Kosten	Eigen uren: 40 uur Externe kosten: €2500 voor projectbegeleiding en kennis extern bureau

18. Verkenning van mogelijkheden KWO binnen gemeente Heusden* ²

Doelstelling	Het realiseren van grootschalige duurzame energieopwekking door o.a. koude-warmte-opslag. Het streven is om 10% (met een minimum van 5%) van de energie die binnen de gemeentegrenzen wordt opgewekt en geleverd via grootschalige en/of collectieve opties (wind, biomassa, waterkracht, KWO) te realiseren.
Aanpak	Informatie vergaren over (technische) ontwikkelingen en financieringsconstructies. Mogelijke toepassing van grootschalige KWO in Centrumplan Vlijmen wordt hierin meegenomen. Vervolgens wordt een plankaart van kansen voor KWO binnen de gemeente opgesteld. Hierbij wordt aandacht geschonken aan de keuze van een open of gesloten systeem.
Betrokken partijen	Intern: team OOR is initiatiefnemer (waterhuishouding), OOP, OLOG (milieuaspecten) en BEC (financiering) Extern: adviesbureaus
Planning	2009-2010
Kosten	Eigen uren: 140 uur Externe kosten: €17.100 voor projectbegeleiding en kennis extern bureau

² In de SloK aanvraag zijn de projecten Kennistragekt koude-warmte opslag en Gemeentelijke KWO-kansenkaart apart opgenomen. Voor praktische uitvoering zijn beide projecten samengevoegd met bijbehorende aanpassingen in de kosten.

19. Opstellen energievisie bij nieuwbouwwijk De Grassen en bij centrumplan Vlijmen*

Doelstelling	Het realiseren van woningen met een 25 % verscherpte EPC en een EPL van 8 tot 9 bij woningbouwprojecten met meer dan 200 woningen, op basis van een energievisie voor de nieuwbouwwijk De Grassen en het Centrumplan Vlijmen.
Aanpak	Uitvoeren en beoordelen van beide energievisies. De resultaten verwerken in een uitvoeringsplan en toepassen in de nieuwbouwwijk De Grassen en bij Centrumplan Vlijmen.
Betrokken partijen	Intern: team OLOG is initiatiefnemer (inhoudelijke borging bij cluster milieu), OOR (verwerken in uitvoeringsplannen en bestekken) Extern: adviesbureaus
Planning	2009-2010
Kosten	Eigen uren: 100 uur Externe kosten: €15.000 voor 2 visies

20. Onderzoek naar energielevering door de bedrijven van Metal Valley voor de ontwikkeling van de nieuwbouwlocatie Dillenburg*

Doelstelling	Duurzame energie toepassen in Dillenburg; Dillenburg wordt indien mogelijk (deels) voorzien van energie/warmte van de bedrijven van Metal Valley.
Aanpak	Uitvoeren onderzoek naar mogelijkheden energielevering of warmte transport door de bedrijven van Metal Valley voor de ontwikkeling van de nieuwbouwlocatie "Dillenburg". Toepassen van de resultaten uit het onderzoek door het opstellen van een projectvoorstel, waarbij de haalbaarheid wordt getoetst.
Betrokken partijen	Intern: Taskforce bedrijventerreinen is initiatiefnemer (OLOG, FO, OOP) Extern: adviesbureaus
Planning	2010-2011
Kosten	Eigen uren: 90 uur Externe kosten: €12.500 voor projectbegeleiding en kennis extern bureau

21. Onderzoeken en uitvoeren van energiemangement voor gemeentelijke aansluitingen* ³

Doelstelling	Het reduceren van het energieverbruik bij infrastructurele voorzieningen en/of gemeentelijke gebouwen: <ul style="list-style-type: none"> - Energiebesparing 4% per jaar - 100% opwekking en/of inkoop duurzame energie (energieneutraal).
Aanpak	Overleg met energieleverancier over de aanlevering van energiegegevens. Wanneer nodig kunnen energieverbruiken zelf worden gemonitord. Via dit project komen gegevens over de verbruiken van diverse gemeentelijke aansluitingen naar boven. Door deze gegevens te analyseren kunnen maatregelen worden bedacht om op deze aansluitingen energie te besparen.
Betrokken partijen	Intern: team OOR is initiatiefnemer, AVG, Diensten, Buitendienst (leveren gegevens over verbruik aan) Extern: adviesbureaus
Planning	2010
Kosten	Eigen uren: 60 uur Externe kosten: €25.400 voor projectbegeleiding en kennis extern bureau. De meeste kosten zijn verbonden aan het gebruik van de benodigde software, beschikbare data en managementsystemen.

22. Uitvoering kleine windmolens*

Doelstelling	Energiebesparing door kleine windmolens. Het streven is om 10% (met een minimum van 5%) van de energie die binnen de gemeentegrenzen wordt opgewekt en geleverd via grootschalige en/of collectieve opties (wind, biomassa, waterkracht, KWO) te realiseren.
Aanpak	Uitvoeringsprogramma kleine hightech windmolens opstellen voor gemeentelijke sportaccommodaties Heusden en bedrijven op terrein Metal Valley, te Drunen.
Betrokken partijen	Intern: team OLOG is initiatiefnemer, OOR, FO en Diensten Extern: adviesbureaus
Planning	2010
Kosten	Eigen uren: 80 uur Externe kosten: €2500 voor projectbegeleiding en kennis extern bureau

³ In de SloK aanvraag zijn de projecten Onderzoek mogelijkheid energiemangement en Uitvoeren energiemangement apart opgenomen. Voor praktische uitvoering zijn beide projecten samengevoegd met bijbehorende aanpassingen in de kosten.

23. Energiebesparing pompgemalen en rioolwaterzuiveringsinstallatie*

Doelstelling	Energiebesparing door minder transport van regenwater en minder verwerking van vervuild water: <ul style="list-style-type: none">- Energiebesparing 4% per jaar- 100% opwekking en/of inkoop duurzame energie (energieneutraal).
Aanpak	Onderzoek naar de beste systematiek voor afkoppelen van regenwater. Dit gebeurt door infiltratie in de bodem of het afvoeren naar oppervlaktewater. De beste methode wordt in gemeente Heusden gestimuleerd en waar mogelijk bij het afkoppelen van regenwater toegepast (ook in beleidsplannen opnemen). Bijvoorbeeld: <ul style="list-style-type: none">- Opvangen van regenwater op terrein van LDM, met vijver als buffer.- Stopzetting oppompen van grondwater.- Zuiveren door natuurlijk proces van water dat in productieproces is gebruikt.
Betrokken partijen	Intern: team OOR is initiatiefnemer, OLOG Extern: adviesbureaus
Planning	2010
Kosten	Eigen uren: 30 uur Externe kosten: €4000 voor projectbegeleiding en kennis extern bureau

24. Duurzame verwerking gemeentelijke biomassastromen*

Doelstelling	Het duurzaam verwerken van gemeentelijke biomassastromen. Het streven is om 10% (met een minimum van 5%) van de energie die binnen de gemeentegrenzen wordt opgewekt en geleverd via grootschalige en/of collectieve opties (wind, biomassa, waterkracht, KWO) te realiseren.
Aanpak	Onderzoek opzetten en uitvoeren naar de aanpak voor een duurzame verwerking van de gemeentelijke biomassastromen, zoals hout- en snoeiafval en GFT. Er kan gedacht worden aan levering van het materiaal aan een duurzame verwerker. Dit project wordt meegenomen in de aanbesteding van project GFT 2012.
Betrokken partijen	Intern: team OLOG (cluster milieu; afval) is initiatiefnemer, Buitendienst en KC (aanbesteding) Extern: adviesbureaus
Planning	2010
Kosten	Eigen uren: 40 uur Externe kosten: €6000 voor projectbegeleiding en kennis extern bureau

8 Duurzaam inkopen

De doelstellingen voor duurzaam inkopen van de gemeente zijn in lijn met de doelstellingen van het Rijk: 75% duurzaam inkopen in 2010 en 100% duurzaam inkopen in 2015.

In 2006 heeft de gemeente Heusden het convenant Duurzaam Inkopen ondertekend. De gemeente koopt 100% duurzame stroom in voor al haar gebouwen. Er wordt beleid opgesteld om duurzaam inkopen te borgen in de organisatie, zo wordt onder andere in het startformulier inkoop bij inkopen boven € 25.000,- gevraagd naar de duurzaamheid van de inkoop. In de algemene inkoopwaarden wordt een paragraaf duurzaamheid met bijbehorende duurzaamheidscriteria per productcategorie opgenomen.

In de gemeentehuizen wordt Max Havelaar koffie geschonken en er wordt naar gestreefd om het aandeel duurzame consumptie artikelen in het assortiment te vergroten binnen alle gemeentelijke gebouwen.

Aangaande duurzaam inkopen voert Heusden in de periode 2009-2012 in ieder geval de activiteit in onderstaand kader uit.

Duurzaam inkopen:

25. Duurzaam en energiebewust inkopen*

25. Duurzaam en energiebewust inkopen*

Doelstelling	Bijdragen aan stimulering van het marktsegment duurzame producten door gefaseerd streven naar 100% duurzaam inkopen. Op economisch vlak stimuleert het de markt (biologisch, duurzaam), op ecologisch vlak draagt het bij aan een beter milieu (besparen op energie en hulpbronnen) en op sociaal vlak stimuleert het de werkgelegenheid (fairtrade, inschakeling wsw-ers). De doelstelling van duurzaam inkopen staat in relatie met de doelstellingen van heusden als Millenniumgemeente.
Aanpak	Stimulering van overheidsbreed duurzaam inkopen betekent een impuls voor het marktsegment duurzame producten. Op gemeenteniveau draagt Heusden bij aan de stimulering van het duurzame marktsegment. In het Bestuursakkoord over het klimaat- en energiebeleid is afgesproken dat gemeenten streven naar 75% duurzaam inkopen in 2010 en 100% in 2015. De inkopers houden zich aan de afspraken uit het Bestuursakkoord. Aan de hand van de criteria van SenterNovem wordt in 2009 vastgesteld welke inkopen duurzaam moeten zijn. Daarnaast wordt in 2009 in de richtlijnen van het inkoopbeleid vastgesteld welke duurzame inkopen duurder mogen zijn dan niet-duurzame inkopen. Duurzame inkopen mogen vervolgens 10% duurder zijn dan niet-duurzame inkopen.
Betrokken partijen	Intern: team KC is initiatiefnemer en ORGO (interne communicatie) Extern: adviesbureau Significant stelt inkoopbeleid op
Planning	2009-2012
Kosten	Eigen uren: 100 uur (32 uur voor evt. cursus, 68 uur voor uitvoering) Externe kosten: €1500 voor projectbegeleiding en kennis extern bureau

9 Bedrijventerreinen

Op de bedrijventerreinen ligt de ambitie van de gemeente bij het creëren van ruimtelijke voorwaarden voor duurzaamheid, zodat duurzaamheidsinitiatieven kunnen worden gerealiseerd. Daarnaast moet duurzaamheid bevorderd worden door het opzetten en verbeteren van parkmanagement door structurele samenwerking met bedrijven, gericht op minimaal 4% energiebesparing en/of ontwikkeling en realisatie van opwekking van duurzame energie.

De gemeente zal mogelijkheden onderzoeken om bestemmingsplannen/beleid aan te passen zodat duurzaamheidsinitiatieven kunnen worden gerealiseerd. De resultaten worden verwerkt in het beleid en meegenomen in nieuwe bestemmingsplannen. Vooraan in het traject voor de opzet van bedrijventerreinen is het meest te bereiken. De gemeente faciliteert duurzaamheidsinitiatieven verder in overleg met bedrijven en verleent waar nodig haar medewerking.

Aangaande nieuwe en bestaande bedrijventerreinen voert Heusden in de periode 2009-2012 in ieder geval de activiteiten in onderstaand kader uit.

Bedrijventerreinen:

- 26. Creëren ruimtelijke voorwaarden voor duurzaamheid op bedrijventerreinen*
- 27. Revitaliseren bestaande bedrijventerreinen*
- 28. Opzetten van nieuwe duurzame bedrijventerreinen*
- 29. Opzetten/verbeteren parkmanagement voor bevordering duurzaamheid*
- 30. Project duurzame verhuisscan*

26. Creëren ruimtelijke voorwaarden voor duurzaamheid op bedrijventerreinen*

Doelstelling	Creëren van ruimtelijke voorwaarden voor duurzaamheid op bedrijventerreinen (opnemen voorwaarden in bestemmingsplannen/beleid). Deze doelstellingen staan in relatie tot de randvoorwaarden voor wind- en zonne-energie voor het Metal Valley terrein.
Aanpak	Onderzoek naar mogelijkheden om bestemmingsplannen/beleid aan te passen zodat duurzaamheidsinitiatieven kunnen worden gerealiseerd. De resultaten verwerken in het beleid en meenemen in nieuwe bestemmingsplannen.
Betrokken partijen	Intern: Taskforce Bedrijventerreinen (OLOG, OOP, FO) is initiatiefnemer Extern: adviesbureaus
Planning	2010
Kosten	Eigen uren: 60 uur Externe kosten: €2000 voor projectbegeleiding en kennis extern bureau

27. Revitaliseren bestaande bedrijventerreinen*

Doelstelling	Bestaande bedrijventerreinen verduurzamen door structurele samenwerking met bedrijven op bedrijventerrein, gericht op minimaal 4% energiebesparing en/of opwekking van duurzame energie.
Aanpak	Onderzoeken mogelijkheden Overleg met bedrijven Creëren mogelijkheden/randvoorwaarden Meewerken aan initiatieven.
Betrokken partijen	Intern: Taskforce Bedrijventerreinen (OLOG, OOP, FO) is initiatiefnemer Extern: adviesbureaus
Planning	Aanvang in 2010
Kosten	Eigen uren: 100 uur Externe kosten: €6500 voor projectbegeleiding en kennis extern bureau

28. Opzetten van nieuwe duurzame bedrijventerreinen*

Doelstelling	Nieuwe bedrijventerreinen worden duurzaam opgezet
Aanpak	Onderzoeken mogelijkheden Overleg met bedrijven Creëren mogelijkheden/randvoorwaarden Meewerken aan initiatieven.
Betrokken partijen	Intern: Taskforce Bedrijventerreinen (OLOG, OOP, FO) is initiatiefnemer Extern: adviesbureaus
Planning	2012
Kosten	Eigen uren: 25 uur Externe kosten: €2000 voor projectbegeleiding en kennis extern bureau

29. Opzetten/verbeteren parkmanagement voor bevordering duurzaamheid*

Doelstelling	Opzetten/verbeteren parkmanagement voor bevordering duurzaamheid door structurele samenwerking met bedrijven op bedrijventerrein, gericht op minimaal 4% energiebesparing en/of opwekking van duurzame energie.
Aanpak	Opzetten van werkgroep van bedrijven die andere bedrijven stimuleren Overleg tussen gemeente en bedrijven Meedenken aan oplossingen Monitoren van activiteiten en resultaten parkmanagement.
Betrokken partijen	Intern: Taskforce Bedrijventerreinen (OLOG, OOP, FO) is initiatiefnemer Externe: parkmanagers en adviesbureaus
Planning	2010
Kosten	Eigen uren: 100 uur Externe kosten: €4000 voor projectbegeleiding en kennis extern bureau

30. Project duurzame verhuisscan*

Doelstelling	Het ontwikkelen en realiseren van energiebesparingen en/of opwekking van duurzame energie op bedrijventerreinen, door extra energie-efficiency verbetering en/of verduurzaming van gemiddeld 2% per jaar bij de bedrijven waarvan de gemeente bevoegd gezag is op grond van de Wet Milieubeheer.
Aanpak	De verhuisscan biedt benutting van milieukansen voor verhuizende en uitbreidende bedrijven. Ontwikkeling en promotie van de digitale verhuisscan op de website van de gemeente (of in regionaal verband).
Betrokken partijen	Intern: Taskforce Bedrijventerreinen (OLOG, OOP, FO) is initiatiefnemer, ORGO (communicatie) Extern: adviesbureaus
Planning	2011
Kosten	Eigen uren: 40 uur Externe kosten: €2500 voor duurzame verhuisscan

10 Openbare verlichting

Voor de openbare verlichting heeft de gemeente de ambitie om energieverbruik te reduceren. Dit betekent een beoogde energiebesparing van 3% per jaar op de bestaande voorraad van de openbare verlichting.

Bij het exploiteren van de openbare verlichting is rekening gehouden met energie -en milieuproblematiek. De openbare verlichting, pompen en rioolgemalen worden gevoed door groene stroom. Vanaf 2007 zijn in Vlijmen, Nieuwkuijk en Haarsteeg energiezuinige armaturen toegepast in de openbare verlichting. Ook de lichtvervuiling wordt met deze armaturen teruggedrongen. Er is besloten om alleen nog lichtmasten te kopen die CO2-neutraal zijn. De verlichting wordt om 24.00 uur gedimd naar 50% van het oorspronkelijk niveau.

Gemiddeld wordt hiermee een energiebesparing van ca. 35% behaald. Concreet betekent dit dat er in 2009 een energieafname van 10% verwezenlijkt is ten opzichte van het verbruik in 2004. Daarnaast wordt door de toepassing van volledig recyclebare producten de afvalberg verkleind. In 2008 zijn, als proef, 12 lichtmasten met groene LED-verlichting geplaatst op de Inlaagdijk in Haarsteeg.

Aangaande openbare verlichting voert Heusden in de periode 2009-2012 in ieder geval de activiteit in onderstaand kader uit.

Openbare verlichting:

31. Onderzoek naar de mogelijke toepassingen uit het verlichtingsuitvoeringsplan*

31. Onderzoek naar de mogelijke toepassingen uit het verlichtingsuitvoeringsplan*

Doelstelling	Het reduceren van het energieverbruik op de bestaande voorraad openbare verlichting van 3% per jaar.
Aanpak	Onderzoek naar mogelijke toepassingen uit het verlichtingsuitvoeringsplan: <ul style="list-style-type: none">- Toegespitst op (rode/groene) LED-verlichting;- Gebruik van lichteffecten van wegmarkering en verbeterpunten vanuit de "Zicht op licht"-scan;- Dimmen openbare verlichting in de kernen na 24.00 uur naar 50%.
Betrokken partijen	Intern: team OOR is initiatiefnemer en Buitendienst Extern: adviesbureaus
Planning	2010
Kosten	Eigen uren: 20 uur Externe kosten: €7500 voor projectbegeleiding en kennis extern bureau

11 Gemeentelijk wagenpark, dienstreizen en woon-werkverkeer

Voor het gemeentelijk wagenpark heeft de gemeente de ambitie om 10% te besparen op de fossiele brandstoffen en/of duurzame brandstoffen in te kopen. Bovendien wil de gemeente het brandstofverbruik van het verkeer en vervoer reduceren met een besparing en/of verduurzaming van brandstoffen met 1% per jaar.

De aanzet tot verduurzaming van de gemeentelijke voertuigen wordt gebaseerd op onderzoek over de aanschaf van energiezuinige voertuigen en alternatieve (bio)brandstoffen. Met een Milieu Efficiency Scan (MES) in 2009 is het gemeentelijk wagenpark doorgelicht op brandstofverbruik en uitstoot van schadelijke stoffen. Gegevens zijn bekend omtrent de aanschaf van energiezuinige voertuigen of alternatieve (bio)brandstoffen voor het gemeentelijk wagenpark. De resultaten worden gebruikt voor het opstellen van een gefaseerd vervangingsplan. Daarnaast wordt een gemeentelijk vervoersplan opgesteld voor het wagenpark. In het vervoersplan staan ook activiteiten beschreven die het fietsgebruik onder het eigen personeel stimuleren. Door een cursus over het Nieuwe Rijden voor gemeentemedewerkers zal het brandstofverbruik van het gemeentelijke wagenpark worden gereduceerd. De reductie van verbruik en/of de verduurzaming van het verkeer en vervoer in de gemeente wordt gebaseerd op de actualisering van het Gemeentelijk Verkeers- en Vervoerplan.

Aangaande het gemeentelijk wagenpark, dienstreizen en woon-werkverkeer voert Heusden in de periode 2009-2012 in ieder geval de activiteiten in onderstaand kader uit.

Gemeentelijk wagenpark, dienstreizen en woon-werkverkeer:

- 32. Opstellen vervoersplan gemeentelijke wagenpark, dienstreizen en woon-werkverkeer*
- 33. Cursus Het Nieuwe Rijden voor medewerkers gemeente*
- 34. Opstellen verkeers- en vervoerplan*

32. Opstellen vervoersplan gemeentelijk wagenpark, dienstreizen en woon-werkverkeer*

Doelstelling	10% besparing fossiele brandstoffen en/of inkoop duurzame brandstoffen.
Aanpak	Opstellen van een gemeentelijke vervoersplan voor het wagenpark en de dienstreizen. Op basis van de resultaten van de MES wordt een gefaseerd vervangingsplan voor het wagenpark opgezet. In het vervoersplan staan ook activiteiten beschreven die het fietsgebruik onder het eigen personeel stimuleren.
Betrokken partijen	Intern: team OLOG is initiatiefnemer, ORGO en Buitendienst Extern: adviesbureau
Planning	2009-2010
Kosten	Eigen uren: 75 uur Externe kosten: € 7000 voor projectbegeleiding en kennis extern bureau

33. Cursus Het Nieuwe Rijden voor medewerkers gemeente*

Doelstelling	Het reduceren van brandstofverbruik van het gemeentelijke wagenpark, door 10% besparing op fossiele brandstoffen en/of inkoop duurzame brandstoffen
Aanpak	Organisatie cursus Het Nieuwe Rijden voor gemeentemedewerkers van team Buitendienst
Betrokken partijen	Intern: team Buitendienst is initiatiefnemer, ORGO en OLOG Extern: adviesbureau
Planning	2010
Kosten	Eigen uren: Organisatie: 8 uur Deelnemers: 50 uur (50 deelnemers) Externe kosten: €3500 voor de cursus

34. Opstellen verkeers -en vervoerplan*

Doelstelling	Het reduceren van het brandstofverbruik van het verkeer en vervoer in de gemeente Heusden door besparing en/of verduurzaming van brandstoffen te faciliteren.
Aanpak	Gemeente Heusden heeft een Verkeers- en Vervoerplan opgezet. In de actualisering van het Gemeentelijk Verkeers- en Vervoerplan (GVVP) worden verduurzamingscomponenten opgenomen met specifieke onderdelen als aanleg van overstapmogelijkheden in de ketenmobiliteit (individueel vervoer naar openbaar vervoer), in nieuwe woonwijken kortsluitende fietsvoorzieningen (fietsnelweg), fietsnetwerk met betere voorzieningen zoals verbreding, verharding, verlichting, bewegwijzering en voorrangsregeling van de fietspaden. Ook andere vormen van zuinigere mobiliteit zoals elektrisch rijden worden opgenomen in het plan.
Betrokken partijen	Intern: team OOR is initiatiefnemer, OLOG en FO (toerisme) Extern: adviesbureau
Planning	2010
Kosten	Eigen uren: 80 uur Externe kosten: €4000 voor projectbegeleiding en kennis extern bureau

12 Milieucommunicatie

12.1 Binnen de gemeentelijke organisatie

De gemeente heeft de ambitie om door het stimuleren van participatie en verinnerlijking bij de gemeentelijke medewerkers de zorg voor het milieu te verbeteren.

Op het gebied van de interne milieuzorg zullen een aantal snel te boeken resultaten (quick wins) worden gemaakt. De maatregelen beperken zich vooralsnog tot de gemeentehuizen en hebben te maken met gedrag, draagvlak en eenvoudige technische aanpassingen.

Door een gedragscampagne voor de medewerkers zal een reductie van het energieverbruik bij gemeentelijke gebouwen worden gestimuleerd.

12.2 Naar burgers en bedrijven toe

De gemeente heeft de ambitie om burgers en bedrijven actief te informeren en stimuleren door middel van milieucommunicatie. Er wordt naar gestreefd dat 10% van de huishoudens energiezuinig gedrag vertoont, door het toepassen van niet-woninggebonden energiebesparende maatregelen, de aanschaf van energiezuinige apparatuur (A-label) en de inkoop van 100% duurzame elektriciteit.

Burgers en bedrijven worden op een innovatieve manier geïnformeerd en voorgelicht over het duurzaamheidsbeleid van de gemeente Heusden, en wat zij daar zelf aan kunnen bijdragen. Er wordt bovendien gestreefd naar het realiseren van energiebesparingen bij bedrijven door een opfriscursus voor vergunningverlening en handhaving ten aanzien van energie in de Wet Milieubeheer. In de Week van de Vooruitgang wordt de bewustwording over het dagelijkse mobiliteitsgedrag vergroot. Daarnaast worden inwoners geïnformeerd over de mogelijkheden om zelf in huis op eenvoudige wijze energie en dus ook kosten te besparen. Dit krijgt vorm in een energiecampagne, de tijdelijke plaatsing van een voorbeeld energiehuis met energiebesparende innovaties en de ontwikkeling van een informatieve energiewebsite.

Aangaande milieucommunicatie binnen de gemeente en naar burgers en bedrijven toe voert Heusden in de periode 2009-2012 in ieder geval de activiteiten in onderstaand kader uit.

Milieucommunicatie:

- 35. Uitvoering quick wins interne milieuzorg
- 36. Gedragscampagne medewerkers gemeentelijke gebouwen*
- 37. Cursus energie voor Wm-vergunningsverleners en handhavers*
- 38. Structurele communicatie over de aanpak en resultaten van klimaatbeleid*
- 39. Week van de Vooruitgang
- 40. Klimaatstraatfeest, energiecampagne*
- 41. Energiehuis*
- 42. Startpagina energie*

35. Uitvoering quick wins interne milieuzorg

Doelstelling	Verbeteringen op het gebied van interne milieuzorg uitvoeren
Aanpak	Het uitvoeren van quick wins, die relatief snel zijn uit te voeren en geen of weinig investeringen vergen. De maatregelen beperken zich vooralsnog tot de gemeentehuizen en hebben te maken met gedrag, draagvlak en eenvoudige technische aanpassingen. Door te voeren quick wins zijn onder meer: <ul style="list-style-type: none">- Standaard dubbelzijdig printen/kopiëren (ook briefpapier)- Timer op telefoonladers: overdag niet opladen, alleen 's nachts- Timer op koffieautomaten: geen warm water in weekenden en 's avonds- Instelling van verwarming en airconditioning aanpassen- Organisatie ontvangt informatie digitaal- Zelf vaker het licht uitdoen- Afschaffen/reduceren verzendlijsten raadsfracties.
Betrokken partijen	Intern: Projectmedewerker milieu is initiatiefnemer, ORGO (communicatie)
Planning	2009
Kosten	Eigen uren: 25 uur Externe kosten: €200 voor de timers

36. Gedragscampagne medewerkers gemeentelijke gebouwen*

Doelstelling	Het reduceren van het energieverbruik bij gemeentelijke gebouwen met 4% per jaar.
Aanpak	Bewustwordingscampagne o.a. bij gemeentelijke bedrijfsvoeringsteams en campagne in de gemeentelijke nieuwsflits. Hierbij kan gebruik worden gemaakt van het handboek gemeentelijke gebouwen van het SRE.
Betrokken partijen	Intern: team ORGO is initiatiefnemer, P&O Extern: adviesbureau
Planning	2009-2012
Kosten	Eigen uren: 100 uur (2009: 40 uur, daarna jaarlijks 20 uur) Externe kosten: €3500 voor informatiemateriaal en projectondersteuning

37. Cursus energie voor Wm-vergunningverleners en handhavers*

Doelstelling	Het realiseren van energiebesparingen bij bedrijven, door extra energie-efficiency verbetering en/of verduurzaming van gemiddeld 2% per jaar bij de bedrijven waarvan de gemeente bevoegd gezag is op grond van de Wet Milieubeheer.
Aanpak	Organisatie van een opfriscursus voor vergunningverlening en handhaving t.a.v. energie in de Wet Milieubeheer. Daarnaast zullen extra uren in de teamplannen worden opgenomen om de kennis te verwerken in de handhaving en vergunningverlening.
Betrokken partijen	Intern: team Diensten is initiatiefnemer, Handhaving Extern: adviesbureau
Planning	2010
Kosten	Eigen uren: Organisatie: 50 uur (circa 6 personen) Externe kosten: €3000 voor de cursus

38. Structurele communicatie over de aanpak en resultaten van klimaatbeleid*

Doelstelling	Communiceren over de aanpak en resultaten van klimaatbeleid.
Aanpak	Opstellen communicatieplan en uitvoeren communicatie in de periode van 2009-2012. Naar aanleiding van dit plan moeten burgers en bedrijven op een innovatieve manier geïnformeerd en voorgelicht worden over het klimaatbeleid van gemeente Heusden (en wat zij daar zelf aan kunnen bijdragen). Hierbij wordt gedacht aan: <ul style="list-style-type: none">- De mondiale voetafdruk wordt gepromoot naar de inwoners van de gemeente Heusden om het duurzaamheidsbewustzijn te vergroten.- Natuur- en milieueducatie (NME) krijgt een extra impuls. Scholen worden meer betrokken bij NME door projecten zoals het Bewaarde Land, Groene voetstappen, het Natuurmuseum en door het organiseren van coördinatorbijeenkomsten.- Themagerichte, huis-aan-huis verspreide informatie en voorlichting over de vier duurzaamheidspijlers (klimaat, biodiversiteit, kwaliteit bodem/water/lucht en mondiale solidariteit).
Betrokken partijen	Intern: Projectmedewerker milieu is initiatiefnemer en ORGO (communicatie) Extern: adviesbureaus
Planning	2009-2012
Kosten	Eigen uren: Organisatie: 100 uur Externe kosten: €3000 voor communicatiemiddelen en kennis extern bureau

39. Week van de Vooruitgang

Doelstelling	Bewustwording vergroten over het dagelijkse mobiliteitsgedrag.
Aanpak	In deze week worden wandelen, fietsen, openbaar vervoer, kritisch autogebruik en anders omgaan met mobiliteit gepromoot. De gemeente organiseert een autovrije zondag, waarbij particuliere initiatieven die aansluiten bij deze dag worden gestimuleerd en gefaciliteerd.
Betrokken partijen	Intern: team OLOG is initiatiefnemer, ORGO (communicatie) en Buitendienst Extern: adviesbureaus
Planning	2009-2012 (jaarlijks terugkerend evenement)
Kosten	Eigen uren: 40 uur Externe kosten: €1500 voor bijdrage aan evenementen

40. Klimaatstraatfeest, energiecampagne*

Doelstelling	Het informeren van inwoners over de mogelijkheden om zelf in huis op eenvoudige wijze energie en dus ook kosten te besparen. Het beoogde doel is dat 10% van de huishoudens energiezuinig gedrag vertoont. Dit houdt in: <ul style="list-style-type: none">- Toepassen niet-woninggebonden energiebesparende maatregelen- Informatie aanbieden over woninggebonden energie besparende maatregelen- Aanschaf energiezuinige apparatuur (A-label)- Inkoop 100% duurzame elektriciteit- Informatie aanbieden over subsidiemogelijkheden.
Aanpak	Campagne en eventueel bijeenkomsten over energiebesparing (en duurzame energie) voor burgers. Stimuleren straten middels communicatietraject en gadgets.
Betrokken partijen	Intern: team OLOG is initiatiefnemer, ORGO (communicatie) en Diensten (vergunningen) Extern: adviesbureaus
Planning	2010 (jaarlijks terugkerende evenement)
Kosten	Eigen uren: 40 uur Externe kosten: €2000 voor projectbegeleiding en kennis extern bureau

41. Energiehuis*

Doelstelling	Informeren van inwoners over de mogelijkheden om zelf in huis op eenvoudige wijze energie en dus ook kosten te besparen. 10% van de huishoudens vertoont energiezuinig gedrag: <ul style="list-style-type: none">- Toepassen niet-woninggebonden energiebesparende maatregelen- Aanschaf energiezuinige apparatuur (A-label)- Inkoop 100% duurzame elektriciteit- Informeren over subsidiemogelijkheden
Aanpak	Inzet mobiel voorlichtingshuis met voorbeelden van energiebesparingsmaatregelen bij bestaande woningen. Stimulering door Energiehuis (Duurzame Driehoek) ook over Vlagheidefonds en Brabant Bespaart; communicatietraject met gadgets inzetten om resultaat te vergroten.
Betrokken partijen	Intern: Projectmedewerker milieu is initiatiefnemer, ORGO (communicatie en bodes) en FO Extern: adviesbureaus
Planning	2009
Kosten	Eigen uren: 55 uur Externe kosten: € 8.000,- voor communicatiemiddelen, projectbegeleiding en kennis extern bureau rondom het Energiehuis. De standaardkosten voor plaatsing van het energiehuis worden gedekt door de Duurzame Driehoek

42. Startpagina energie*

Doelstelling	Het reduceren van het energieverbruik van bestaande woningen : 10% van de huishoudens vertoont energiezuinig gedrag: <ul style="list-style-type: none">- Toepassen niet-woninggebonden energiebesparende maatregelen- Aanschaf energiezuinige apparatuur (A-label)- Inkoop 100% duurzame elektriciteit.
Aanpak	Ontwikkelen (Regionale) Startpagina Energie voor burgers via gemeentesite. Portal met informatie en verwijzingen over energie en klimaat in het algemeen en met voorbeelden van regionale en gemeentelijke projecten. De (Regionale) Startpagina zal worden aangepast aan de wensen van gemeente Heusden.
Betrokken partijen	Intern: Projectmedewerker milieu is initiatiefnemer, ORGO (communicatie) en FO Extern: adviesbureaus
Planning	2010
Kosten	Eigen uren: 40 uur Externe kosten: €4000,- voor een startpagina Energie

13 Biodiversiteit

De gemeente Heusden heeft in juni 2007 de verklaring Countdown 2010 getekend, tezamen met de andere partners (gemeenten, provincie en waterschappen) in de Duurzame Driehoek. Met twee Natura 2000-gebieden binnen onze gemeentegrenzen kunnen wij hierin een grote rol vervullen.

De gemeente heeft de ambitie er voor te zorgen dat de verschillende natuurgebieden binnen en net buiten onze gemeente met elkaar verbonden worden. Daarmee kunnen we ervoor zorgen dat soorten zich gemakkelijker kunnen verplaatsen waardoor het risico van uitsterven sterk verminderd wordt. Daarnaast willen we ervoor zorgen dat de natuur meer een onderdeel wordt van onze bebouwde omgeving zodat mensen er (nog) dichterbij huis van kunnen genieten.

Biodiversiteit is één van de duurzaamheidspijlers van de gemeente. Aangaande biodiversiteit voert Heusden in de periode 2009-2012 enkele (inmiddels lopende) projecten uit. Het betreft hier geen SLoK projecten. Biodiversiteit is lastig in meetbare doelen vast te leggen, derhalve zijn er geen specifieke kwantitatief meetbare doelen gesteld.

De landschapsecologische zones uit de Ecologische Hoofd Structuur zijn opgenomen in de Structuurvisie en creëren mogelijkheden voor nieuwe natuur en versterking van het landschap. De gemeente Heusden werkt samen met andere gemeenten aan een Gebiedsgericht Uitvoerings Programma ter uitvoering van het provinciale stimuleringskader groene en blauwe diensten.

In het kader van deelname aan de Duurzame Driehoek wordt meegedaan aan het project 'Adopteer soorten' en 'Biodiversiteit in de achtertuin'. In 2009 wordt deelname aan 'Autochtoon plantmateriaal' onderzocht. Binnen het proeftuinproject Geerpark is biodiversiteit één van de leidende thema's. De opzet van de wijk is erop gericht om de natuur onderdeel te laten zijn van de wijk.

14 Mondiale solidariteit

Zoals bij de gemeentelijke ambities in paragraaf 2.1 al aangegeven willen we dat onze inwoners zich (meer) bewust worden van de gevolgen die onze levensstijl hier en nu heeft voor daar en later.

De gemeente onderschrijft de Millenniumdoelen zoals die door de Verenigde Naties in 2000 zijn vastgelegd. Via de projecten in het kader van onze stedenband met Otjiwarongo levert Heusden, via de Stichting Vrienden van Otjiwarongo, een concrete, hoewel slechts lokale bijdrage aan de volgende millenniumdoelen:

- Extreme armoede en honger zijn uitgebannen
- Alle jongens en meisjes gaan naar school
- Kindersterfte is sterk afgenomen
- Minder vrouwen sterven door zwangerschap
- De verspreiding van ziektes als AIDS en malaria is gestopt

Om hiervoor extra aandacht te krijgen heeft de gemeente zich aangemeld als Millenniumgemeente, waarmee we onze lokale initiatieven verbinden met de mondiale ontwikkelingsagenda. Het gedachtegoed van Heusden als Millenniumgemeente zal de gemeente actief uitdragen bij inwoners en bedrijven.

Aangaande mondiale solidariteit voert Heusden in de periode 2009-2012 in ieder geval de activiteit in onderstaand kader uit.

Mondiale solidariteit:

43. Millenniumgemeente Heusden*

43. Millenniumgemeente Heusden*

Doelstelling	Actief uitdragen van het gedachtegoed van de Millenniumgemeente Heusden, teneinde inwoners en bedrijven bewust te maken van de Millenniumdoelen.
Aanpak	Via de projecten in het kader van onze stedenband met Otjiwarongo levert Heusden een concrete, hoewel slechts lokale bijdrage aan de volgende millenniumdoelen: <ul style="list-style-type: none">- Extreme armoede en honger zijn uitgebannen- Alle jongens en meisjes gaan naar school- Kindersterfte is sterk afgenomen- Minder vrouwen sterven door zwangerschap- De verspreiding van ziektes als AIDS en malaria is gestopt. De praktische uitwerking van de bijdragen van de gemeente aan deze Millenniumdoelen krijgt vorm in het verdere verloop van het project.
Betrokken partijen	Intern: team OOP is initiatiefnemer, projectmedewerker milieu en ORGO (communicatie)
Planning	2009-2012
Kosten	Eigen uren: 40 uur

Bijlage 1 Financiële consequenties

Project	Externe kosten in euro's	SLoK subsidie?
1. Taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden vastleggen	-	Ja
2. Duurzaamheidsparagraaf	-	Nee
3. Monitoring klimaatbeleid (SLoK)	€ 2500	Ja
4. Duurzaamheidslabel voor gemeentehuis Vlijmen	-	Nee
5. Realiseren met een 50% verscherpte EPC bij gemeentelijke nieuwbouw	€ 3500	Ja
6. EPA onderzoeken bij Voorste Venne en het Run	€ 6000	Ja
7. Uitvoerings-programma adviezen EPA-onderzoeken	-	Ja
8. Implementatie-traject GPR en DPL voor nieuwbouw	€ 5000	Ja
9. Opleiding en training EPC handhaving	€ 3000	Ja
10. Toetsing en handhaving EPC berekeningen woningbouw	€ 1600	Ja
11. Opstellen van een standaard voor duurzaam bouwen en vastleggen in werkprocessen	-	Nee
12. GPR/DPL bestaande bouw (naar een duurzame voorraad)	€ 5000	Ja
13. Energiebesparing bij monumentale gebouwen	€ 6500	Ja
14. Stimuleren groene daken/gevels	€ 1000	Ja
15. Verbetering binnenklimaat en energiebesparing scholen	€ 2000	Nee
16. Beleid voor windenergie opstellen	-	Ja
17. Randvoorwaarden opstellen wind en zonne-energie Metal Valley terrein	€ 2500	Ja
18. Verkenning mogelijkheden KWO	€ 11500	Ja
19. Opstellen energievisie bij nieuwbouwwijk De Grassen en bij centrumplan Vlijmen	€ 15000	Ja
20. Onderzoek naar energie levering door de bedrijven van Metal Valley voor de ontwikkeling van de nieuwbouwlocatie Dillenburg	€ 12500	Ja
21. Onderzoek en uitvoering energiemanagement	€ 21000	Ja
22. Uitvoering kleine windmolens	€ 2500	Ja
23. Energiebesparing pompgemaal en rioolzuiveringsinstallatie	€ 4000	Ja
24. Duurzame verwerking gemeentelijke biomassastromen	€ 6000	Ja
25. Duurzaam en energiebewust inkopen	€ 1500	Ja
26. Creëren ruimtelijke voorwaarden voor duurzaamheid op bedrijventerreinen	€ 2000	Ja
27. Revitaliseren bestaande bedrijventerreinen	€ 6500	Ja
28. Opzetten van nieuwe duurzame bedrijventerreinen	€ 2000	Ja
29. Opzetten/ verbeteren parkmanagement voor bevordering duurzaamheid	€ 4000	Ja
30. Project duurzame verhuiscan	€ 2500	Ja
31. Onderzoek naar de mogelijke toepassingen uit het verlichtingsuitvoeringsplan	€ 7500	Ja
32. Opstellen vervoersplan gemeentelijke wagenpark, dienstreizen en woon-werkverkeer	€ 7000	Ja
33. Cursus Het Nieuwe Rijden voor medewerkers gemeente	€ 3500	Ja
34. Opstellen verkeers –en vervoersplan	€ 4000	Ja
35. Uitvoering quick wins interne milieuzorg	€ 200	Nee
36. Gedragscampagne medewerkers gemeentelijke gebouwen	€ 3500	Ja
37. Cursus energie voor Wm-vergunningsverleners en handhavers	€ 3000	Ja
38. Structurele communicatie over de aanpak en resultaten van het klimaatbeleid	€ 3000	Ja
39. Week van de vooruitgang	€ 1500	Nee
40. Klimaat straatfeest, energiecampagne	€ 2000	Ja
41. Energiehuis	€ 8000	Ja
42. Startpagina energie	€ 4000	Ja
43. Millenniumgemeente Heusden	-	Nee
Totale externe kosten	€ 176.800	

Bijlage 2 Projecten per team

Project	AVG	BEC	BD	DST	FO	HHV	SB	KC	OLOG	OOP	OOR	ORGO	P&O	OWZ
1. Taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden vastleggen													X ⁴	
2. Duurzaamheidsparagraaf									X			X		
3. Monitoring klimaatbeleid (SLoK)									X					
4. Duurzaamheidslabel									X		X	X		
5. Realiseren met een 50% verscherpte EPC bij gemeentelijke nieuwbouw				X		X			X	X	X			X
6. EPA onderzoeken Voorste Venne en het Run							X				X			X
7. Uitvoeringsprogramma adviezen EPA-onderzoeken	X					X	X				X			X
8. Implementatietraject GPR en DPL voor nieuwbouw	X			X					X	X	X			
9. Opleiding en training EPC handhaving				X		X								
10. Toetsing handhaving EPC				X		X								
11. Opstellen standaard duurzaam bouwen, vastleggen in werkproces				X		X			X		X			
12. GPR/DPL bestaande bouw				X					X	X	X	X		
13. Energiebesparing monumentale gebouwen				X					X	X	X			
14. Stimuleren groene daken/gevels					X				X		X	X		
15. Verbetering binnenklimaat scholen											X			X
16. Beleid windenergie opstellen									X					
17. Randvoorwaarden wind en zonne-energie Metal Valley					X				X	X				
18. Verkenning mogelijkheid KWO		X							X	X	X			
19. Opstellen energievisie De Grassen en Centrumplan Vlijmen									X		X			
20. Onderzoek naar energie levering Metal Valley voor Dillenburg					X				X	X				
21. Onderzoeken en uitvoeren energiemangement	X		X	X							X			
22. Uitvoering kleine windmolens				X	X				X		X			
23. Energiebesparing pompgemaal en riool-zuiveringsinstallatie									X		X			
24. Duurzame verwerking gemeentelijke biomassastromen			X					X	X					
25. Duurzaam inkopen								X				X		
26. Creëren ruimtelijke voorwaarden voor duurzaamheid op bedrijventerreinen					X				X	X				

⁴ De vetgedrukte markering geeft de initiatiefnemer voor dat project aan. Deze keuze is gebaseerd op de inhoudelijke expertise van dit team.

Project	AVG	BEC	BD	DST	FO	HHV	SB	KC	OLOG	OOP	OOR	ORGO	P&O	OWZ
27. Revitaliseren bestaande bedrijventerreinen					X				X	X				
28. Opzetten van nieuwe duurzame bedrijventerreinen					X				X	X				
29. Parkmanagement bevordering duurzaamheid					X				X	X				
30. Project duurzame verhuisscan					X				X	X		X		
31. Onderzoek toepassingen verlichtingsuitvoeringsplan			X								X			
32. Opstellen vervoersplan gemeentelijke wagenpark, dienstreizen en woon-werkverkeer			X						X			X		
33. Cursus Het Nieuwe Rijden			X						X			X		
34. Opstellen verkeers- en vervoerplan					X				X		X			
35. Uitvoering quick wins interne milieuzorg									X			X		
36. Gedragscampagne medewerkers gemeentelijke gebouwen												X	X	
37. Cursus energie voor Wm-vergunnings-verleners en handhavers				X		X								
38. Communicatie klimaatbeleid									X			X		
39. Week van de Vooruitgang			X						X			X		
40. Klimaatstraatfeest				X					X			X		
41. Energiehuis					X				X			X		
42. Startpagina energie					X				X			X		
43. Millenniumgemeente Heusden									X	X		X		